

Az Unitárius Irodalmi Társaság közgyűlése.

Az Unitárius Irodalmi Társaság évi közgyűlését 1941. november 15-én tartotta. *Dr. Gál Kelemen* elnök megnyitója után *P. Szentmártoni Kálmán* főtitkár felolvasta következő jelentését:

Igen tisztelt közgyűlés!

Az Unitárius Irodalmi Társaság 1941. évi működéséről főtitkári jelentésemet szerencsés vagyok a következőkben megtenni:

1. Szabad levegőben, nagy elhatározással kezdte meg az Unitárius Irodalmi Társaság 1941. évi munkálkodását. *Dr. Zsakó István* átírata alapján választmány részletesen foglalkozott egy *Unitárius Lexikon* kiadásának ügyével és elhatározta a Lexikon előmunkálatainak megkezdését. Ide tartozik első sorban az unitárius egyházközségek történetének megírása s ezért kértük az egyházi főhatóságot, kegyeskedjék elrendelni, hogy minden unitárius egyházközség, amelynek még nincs megírva a története, azt az 1941. év folyamán írassa meg. *Dr. Kiss Elek* püspökhelyettes az „Unitárius Közlöny“ 3-ik számában a 221—1941. E. K. Tanácsi sz. körlevélben felhívta valamennyi lelkész afiát, hogy írják, illetőleg írassák meg egyházközségük történetét és azt minden lelkész afia 1941. november 30-ig küldje be E. Képviselő Tanácshoz. Ezen kívül Irodalmi Társaságunk választmánya felkérte *Kelemen Lajos* alelnököt a kolozsi, *Erdő János* r. tagot pedig a kolozsvári egyházközségek történetének megírására. Jó reménységgel vagyunk tehát, hogy annyi aggodalmas sürgetés után nem sokára együtt láthatjuk egyházközségeink történetét s akkor azután sor kerül a Lexikon részletmunkáira és a kiadásra. Az Unitárius Lexikon ügyének előmenetelét jelzi az is, hogy *Dr. Zsakó István* afia megküldötte a Lexikon részére 600 nevet

tartalmazó összeállítását és bejelentette, hogy továbbra is igyekszik munkálni a Lexikon megjelenésének ügyét. Hasonló lelkesedéssel karolta fel az Unitárius Lexikon kiadásának ügyét *Dr. Zsakó Andor*, aki 1941. júniusában arról értesített, hogy ő a magyar unitárius írók, tudósok és művészek életét és munkásságát röviden, lexikonszerűen megírja és már hozzá is kezdett ezen terve megvalósításához.

Végül örömmel említem meg, hogy a mi nagy, fejedelmi Mecaenasunk, *Dr. Ferenczy Géza* elnök még a kiadás beindítása előtt felajánlott az Unitárius Lexikon költségeire *négy-száz pengőt*, amit ez úton is hálásan köszönünk és hisszük, hogy nemes példaadásával sok buzgó követőre talál.

2. A sajtótörvény és az ide vonatkozó rendeletek értelmében megtettük a szükséges lépéseket arra, hogy a „*Keresztény Magvető*“ továbbra is akadálytalanul megjelenhessék. A Magyar Királyi Miniszterelnökség 14.036. M. E. III. sz. alatt 1941. március 11-én értesített, hogy miután a „*Keresztény Magvető*“ tudományos egyesület kiadásában, tudományos jelleggel jelenik meg, a 7979—1940. M. E. sz. rendelet 5. §-ának második bekezdése alapján, időszaki jelleg nélkül, továbbra is megjelentethető. Kellőleg okmányolt előterjesztésünkre az *Országos Magyar Sajtókamara* a tagjai közé felvette *Vári Albert* felelős szerkesztőt és *P. Szentmártoni Kálmán* felelős kiadót és indokolt kérésünkre hozzájárult ahhoz, hogy *Vári Albert* szerkesztő 1941. január 1-től az eddig megállapított havi 5 pengő helyett 1 pengőt, *P. Szentmártoni Kálmán*, mint felelős kiadó, ugyancsak havi 1 pengőt fizessen fenti időponttól tagságdíjba. Az Országos Sajtókamarának ezt az engedményét örömmel és köszönettel vettük tudomásul.

3. Az Unitárius Irodalmi Társaság egy kérést adott be a Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter úrhoz, melyben hivatkozott arra, hogy a román elnyomás alatti szenvedéssel teljes években az *Unitárius Irodalmi Társaság* nemcsak unitárius, hanem *nemzeti missziót* is teljesített olyan gondterhes években, amikor más hasonló, sőt nagyobb múltú erdélyi Irodalmi Társaságok elnémultak. A mi Unitárius Irodalmi Társaságunk alapítása óta építette a magyarságot s hozzájárult a magyar kisebbségi élet szellemi gyarapodásához s a magyar nemzeti öntudat ébrentartásához azzal, hogy pályatételeket

tűzött ki, tudományos folyóiratot és könyveket adott ki. Kértük a Miniszter urat: kegyeskedjék az Unitárius Irodalmi Társaságot közhasznú, magyar nemzeti munkájában támogatni és részére segélyt utalni.

A *Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium* 23.992—1941. III. 1. ü. o. sz. a. értesített, hogy az Irodalmi Társaságok és Egyesületek munkásságát fokozott figyelemmel kívánja kísérni. E célból segély iránti kérésünkkel kapcsolatosan felkéri Elnökséget, terjessze fel hozzá az Unitárius Irodalmi Társaság szervezetére és eddigi működésére vonatkozó összes rendelkezésre álló kiadványait (alapszabály, könyv- és folyóirat kiadványok, illetve ezek teljes jegyzéke, stb.), továbbá a Társaság munkásságáról szóló részletes beszámolóját. A kívánt iratokat, az összes kiadványokat felterjesztettük a Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter úrhoz, aki Irodalmi Társaságunk munkásságát méltányolva *négyszáz pengő segélyt* utalt az Unitárius Irodalmi Társaság kulturális céljaira.

4. A *m. kir. Miniszterelnökség* értesítette Irodalmi Társaságunkat, hogy a Miniszterelnökség keretében *Nemzetpolitikai Szolgálat* elnevezéssel nemzeti tájékoztató szerv létesült. Célja, hogy elősegítse az egységes és fegyelmezett nemzeti közvélemény kialakulását és hogy ismertesse a kormányzat tevékenységét és az országvezetés feladatait.

A *m. kir. Miniszterelnökség Nemzetpolitikai Szolgálat*a kérte az Unitárius Irodalmi Társaságot, mint nemzeti alapon álló egyesületet, hogy kebeléből jelöljön ki egy „*nemzeti összekötő*“-t és annak személyi adatait közölje a Miniszterelnökséggel. Választmány *P. Szentmártoni Kálmán* főtitkárt kérte fel a „*nemzeti összekötő*“ szerepének a teljesítésére.

A *Nemzetpolitikai Szolgálat* Budapesten 1941. június 19-én kelt levelében értesítette Irodalmi Társaságunk Elnökségét, hogy 1941. június 23-án d. u. 7 órakor a kolozsvári városháza közgyűlési termében a kolozsvári nemzeti alapon működő társadalmi egyesületek kiküldöttjei részére tájékoztató összejövetelet tart. Főtitkár, mint „*nemzeti összekötő*“, az összejöveteleten megjelent és a tanulságos előadást meghallgatta és megállapította, hogy a *Nemzetpolitikai Szolgálat* kizárólagos célja az, hogy elősegítse az egységes és fegyelmezett nemzeti közvélemény kialakulását. Nincs semmiféle pártpolitika, hanem

csak előítélet nélküli, jóakarató tájékoztatás az egységes társadalom megszervezésére, értékes kiadványaival pedig a szellemi erjedés meggátlását szolgálja. Főtitkár, mint „nemzeti összekötő“, tőle telhetőleg, a maga részéről is mindent elkövetett a jelzett célok megvalósítására. A küldött kérdőpontra kimerítő és lelkiismeretes tájékoztató válaszokat adott, az „Országépítés“ díjatlanul küldött példányait havonként kétszer pontosan szétosztotta, ellenőrizte a kiadványok megjelenését és a dohány-tőzsdékben való árusítását.

5. Az Unitárius Irodalmi Társaság belépett a *Magyar Kulturális Egyesületek Országos Szövetségébe*. Ennek is története van. A Magyar Kulturális Egyesületek Országos Szövetsége évi közgyűlését Kolozsvárt tartotta 1941. június 22-én és 23-án, amikor elnök felhívta az erdélyi kulturális egyesületeket a csatlakozásra, ami meg is történt. Főtitkár a társasvacsorán megemlítette *Dr. Hankiss János* egyetemi tanár, ügyvezető elnöknek, hogy az Unitárius Irodalmi Társaságot nem szólították fel csatlakozásra és meghívót sem kapott, majd pedig *Dr. Ferenczy Géza* elnökkel történt megbeszélés után főtitkár elküldötte *Dr. Hankiss János* ügyvezető elnöknek Irodalmi Társaságunk munkásságára vonatkozó adatokat, mire *Dr. Hankiss János* a K. E. Sz. ügyvezető elnöke 1941. július 22-én a következőket írta Főtitkárnak:

„Hálásan köszönöm az Unitárius Irodalmi Társaságról küldött beszámolót és értékes mellékleteket.

Ezekből teljesen megértettem az U. I. T. nagyszerű munkáját s most még nagyobb meggyőződéssel mondhatom, hogy a K. E. Sz. boldog lenne, ha ez az egyesület is belépne a Szövetségbe, amely minden ilyen típusú magyar egyesületet magában foglal.

Hangsúlyozom, amit már Kolozsváron mondtam, hogy a kolozsvári meghívókat Kolozsvárról küldték szét, nem a K. E. Sz. maga végezte ezt a munkát s nyilván feledékenység lehetett az oka a panaszolt hiánynak.“

Ezen megtisztelő sorok kézhezvétele után az Unitárius Irodalmi Társaság belépett a Magyar Kulturális Egyesületek Országos Szövetségébe, mire *Dr. Hankiss János*, a K. E. Sz. ügyvezető elnöke 1941. augusztus 5-én a következőket írta:

„Örömmel vesszük tudomásul, hogy az Irodalmi Társaság

a K. E. Sz.-be belépett. Reméljük, hogy a nagyérdemű egyesület a testvéregyesület keretében is olyan értékes munkásságot fog kifejteni, mint eddig tette.“

Ez csak ténymegállapítás. Hol történt a hiba, nem kutatjuk, de fentieket nyilvánosságra kellett hoznunk, nehogy, akik az események valódi tényállását nem ismerik, feltolakodással vádolhassák Irodalmi Társaságunkat.

6. Az Unitárius Irodalmi Társaság az 1941. év folyamán két nagyszerű *felolvasó ülést* tartott. Az elsőt 1941. május 18-án a következő tárgysorozattal:

1. Elnöki megnyitó. Tartotta: *Dr. Gál Kelemen.*

2. Az optimizmus vallás-erkölcsi jelentősége. Székfoglaló értekezés. Tartotta: *Dr. Gelei József* választmányi tag.

3. A sinfalvi rombolások és a magyar sajtó. Székfoglaló értekezés. Tartotta: *Végh József* rendes tag.

4. a) Wolf: Elrejtés (Verborgenheit); b) Ch. Gounod: Faust. Ékszer-ária. Énekelt: *P. Szentmártoni Éva*. Zongorán kísérte: *P. Szentmártoni Kálmánné.*

Bezáró. Tartotta: *Dr. Gál Kelemen.*

Dr. Ferenczy Géza elnök nagy sajnálattal jelentette, hogy a felolvasó ülésen a rettentés közlekedés miatt nem vehet részt, de lelkileg velünk volt és székfoglaló kedves afiait sürgönyileg üdvözölte.

Az 1941. október 19-én tartott felolvasó ülést *gróf Széchenyi István emlékének* szenteltük, születésének 150-ik évfordulója alkalmából.

1. Elnöki megnyitó. Tartotta: *Kelemen Lajos.*

2. Széchenyi magyar híte. Székfoglaló értekezés. Tartotta: *Simén Dániel* rendes tag.

3. a) Lavotta Rudolf: Reg volt; b) Kacsóh Pongrác: Szülőföldemen. Énekelt: *Gyallay-Pap Domokosné*. Zongorán kísérte: *P. Szentmártoni Kálmánné.*

4. Bezáró. Tartotta: *Kelemen Lajos.*

5. Himnusz. Énekelt a közönség.

A felolvasó üléseken megjelent közönség meleg ünneplésben részesítette tetszést nyilvánító tapsaival az összes szereplőket.

7. Az Unitárius Irodalmi Társaság anyagi hiány miatt ebben az évben nem tűzhetett ki pályatételeket. Örömmel je-

lenthetem azonban, hogy az 1942-ik évre már eddig két nemeszívű adomány érkezett. *Józan Miklós* püspök úr 50 pengőt, *Dr. Ferenczy Géza* elnök úr pedig 200 pengőt adományozott Irodalmi Társaságunknak egy-egy történeti pályamunka jutalmazására.

8. Mult évi beszámolóink óta unitárius íróktól önállóan a következő művek jelentek meg:

1. *Benczédi Pál*: Sándor István, Székelyhoni utazás. (Sajtó alatt).

2. A magyarországi Unitárius Egyház Főtanácsa 1941. január 12-én tartott ülésének Jegyzőkönyve. Szerk. *Benczédi Pál*.

3. A magyarországi Unitárius Egyház Főtanácsa 1941. június 29-én Marosvásárhelyen tartott ülésének Jegyzőkönyve. Szerkesztette: *Benczédi Pál*.

4. Unitárius Naptár 1942. Szerkesztette: *Benczédi Pál*.

5. Az Unitárius Egyház teológiai akadémiájának Értesítője az 1940—41. iskolai évről. Szerk.: *Dr. Fikker János* dékán, 1941.

6. *Dr. Gelei József*: Merre haladjunk? Budapest, 1940. 211 l.

7. *Dr. Ferenczy Sándor*: Kolozsvári Útmutató. Kolozsvár, 1941. 158. l.

8. *Dr. Gyulai Zoltán*: Hangulatok a fogságból. (Szibéria 1915—1922).

9. *Józan Miklós*: A fejedelem és papja.

10. *Kelemen Imre*: „Örhelyemen“. Beszédék. Oklánd. 1941.

11. *Kelemen Imre*: „A lélek asztalánál“. ÚrvaSORAI beszédék. Homorodoklánd.

12. *Dr. Kiss Elek*: Örök reformáció.

13. *Nemes Nagy Márta*: Kékhegyek honában. Mesejáték.

14. *Dr. Tóth György*: „Az Unitárius Egyház Zsinattartási Joga.“ Budapest, 1941. 16 l.

15. *Hazatérés*. Az 1941. január 12-én tartott Egyházi Főtanácson elmondott beszédék.

A fennebb említett önálló munkákon kívül értékes irodalmi munkálkodás folyt a „*Keresztény Magvető*“-ben, az „*Unitárius Közlöny*“-ben és a *Józan Miklós* által alapított „*Unitárius Értesítő*“-ben, amely ez évben a XX-ik évfolyamába lépett. Új szerkesztője: *Szent-Iványi Sándor*. A rövid ideig

szünetelő „Unitárius Egyház“ című lap „Székelykeresztúri Unitárius Egyház“ címen újra megindult *Murosi Márton* szerkesztésében. Unitárius Szószéket sajnálattal ez évben nem láttunk.

9. Az Unitárius Irodalmi Társaságnak van jelenleg 29 alapító, 38 választmányi, 68 rendes, a művészeti osztálynak 4 tagja, összesen 139 tagja. Ebben a számban benne vannak Irodalmi Társaságunknak azon tagjai is, kik a bécsi döntés után Romániában maradtak, akiknek visszatérését meleg szeretettel várjuk.

Az Irodalmi Társaság választmánya 1941. november 5-én tartott ülésén az Unitárius Irodalmi Társaság rendes tagjainak egyhangulag megválasztotta: *Erdő János*, *Kelemen Imre* és *Dr. Kovács Lajos* lelkészeket.

Kapcsolatosan javasolja egyhangulag választmány a jelen évi közgyűlésnek, hogy *Józan Miklós* püspök urat válassza meg az Unitárius Irodalmi Társaság tiszteletbeli elnökének.

Szeretettel üdvözljük e helyről is az Unitárius Irodalmi Társaságnak most megválasztott tagjait, élükön Főtisztelendő *Józan Miklós* püspök tiszteletbeli elnök úrral és kérjük, hogy nagybecsű munkásságukkal támogassák Irodalmi Társaságunkat nemes törekvéseiben.

Mély sajnálattal jelentem, hogy *Dr. Boros György* püspök, az Unitárius Irodalmi Társaság tiszteletbeli elnöke elhunyt. Január 29-én, temetésén az Irodalmi Társaság testületileg résztvett s az Irodalmi Társaság nevében *P. Szentmártoni Kálmán* főtítkárral mondott a ravatalnál búcsúbeszédet. A választmány *Dr. Boros György* volt tiszteletbeli elnök érdemeit jegyzőkönyvében is megörökítette és családnak kifejezte nagyrabecsült tb. elnöke elhunyt feletti fájdalmát és mély részvétét. Elhunyt továbbá *Kádár József*, Irodalmi Társaságunknak tiszteletbeli tagja és *Németh István* rendes tag. Irói emléküket hálás kegyelettel őrizzük!

Egyben mély sajnálattal jelentem, hogy *Reményik Sándor*, Erdély legnagyobb költője is elhunyt. Nem volt unitárius, de Ő az egész nemzeté, mindnyájunké volt. Temetésén, október 26-án, a ravatalnál az Unitárius Irodalmi Társaság nevében *P. Szentmártoni Kálmán* mondott búcsúbeszédet. Nagy nemzeti szolgálatairól választmányi ülésünk jegyzőkönyvében is

megemlékeztünk. Emlékét kegyelettel őrizzük! Nyugodjanak csendesen!

Az Unitárius Irodalmi Társaság vagyoni állapotáról részletes jelentést Hadházy Sándor, az Irodalmi Társaság pénztárnoka fog tenni.

Ezekben voltam szerencsés az Unitárius Irodalmi Társaság 1941. évi munkálkodásáról jelentésemet megtenni s tisztelettel kérem az igen tisztelt közgyűlést, szíveskedjék azt tudomásul venni.

Közgyűlés a főtitkári jelentést egyhangulag tudomásul vette s azután egyhangú lelkesedéssel megválasztotta *Józan Miklós* püspököt az Unitárius Irodalmi Társaság tiszteletbeli elnökének. Majd *Vári Albert* felelős szerkesztő megtette jelentését a „*Keresztény Magvető*“-ről, amely nemcsak egyházi, hanem magyar kulturális szempontból is nemes missziót teljesít. Ez a lapunk szégyent sohasem hozott az egyházra, hanem mindig csak dicsőségére szolgált és ha a multban szükségünk volt erre a tudományos folyóíratra, ezután még nagyobb lesz. Köszönetet mond a folyóíratot önzetlenül támogató munkásoknak s kéri, hogy tartsák meg s ápolják továbbra a „*Keresztény Magvető*“ iránti szeretetüket. *Hadházy Sándor* pénztárnok az Unitárius Irodalmi Társaság vagyoni állapotáról számolt be. Végül közgyűlés elfogadta *Ferencz Józsefnek* azon indítványát, hogy az Irodalmi Társaság tűzzön ki pályátételt Péterfi Dénes életének és munkásságának megírására.

P. Szentmártoni K.

PÁLYÁZATI HIRDETÉS.

Az Unitárius Irodalmi Társaság a következő pályázatokat hirdeti:

1. Dr. *Ferenczy Géza* elnök úr ajándékából 200 azaz kétszáz pengőt tűzünk ki a következő pályátételre: „*Unitárius irodalom a román megszállás alatt.*“

2. *Józan Miklós* püspök úr adományából 50, azaz ötven pengőt tűzünk ki *Péterfi Dénes* életének és munkásságának megírására.

A pályamunkák beadási határideje 1942 október 1. A jutalmat nyert dolgozatok a „*Keresztény Magvető*-ben meg fognak jelenni. A pályamunkák jelíges levéllel ellátva, gépirással vagy olvasható írásban *P. Szentmártoni Kálmán* főtitkárhoz adandók be. (Kolozsvár, Unitárius Kollégium.)

Brassai Sámuel és a muzsika.

III. közlemény.

Kant szerint a zene nem tartalmaz eszmei képzeteket és nem gondol arra, hogy a szellemnek lehet olyan megnyilvánulása mely nincsen fogalomhoz kötve. Brassai vallotta, hogy a zeneműveknek nincsen fogalmi tartalmuk, mert a zenei hangokkal nem lehet eszméket vagy fogalmakat kifejezni. Hangokkal csak zenei képzeteket lehet kiváltani. Az esztétikusok majdnem mind írók voltak, akik a zenében is a beszéd elemeit keresték és azt kutatták, milyen fogalmat fejez ki, milyen eszméket takar a muzsika. A zene Brassai szerint érzéki képzeteket idéz elő elsősorban. Ha a közönségnek egy szerzemény nem tetszik, ez azt jelenti, a zeneszerző nem tudta a szükséges képzettársítást felidézni.¹ A zeneművész a hangokkal kelti a képzettársítást. Teljesen egyéni, hogy ezt hogyan végzi, ehhez minden művésznek saját, eltérő módszere van. Nem lehet erre általános szabályokat felállítani, mert a művészet maga is teljesen egyéni megnyilatkozás.

A zene lényegére ő sem tudott meghatározást adni, csak annyit mond, hogy a dallam az a valami, ami vezeti a hallgatót, az összhangok pedig az irány jellemzői. Maga az egyedülálló akkord még nem zene, zenévé akkor válik az összhang, ha mozgásba kerülnek a hangzatok, ez a mozgás szülője a dallamnak. A zene fejlődése párhuzamosan haladt az összhangok felismerésével: a zene ókorában csak a nyolcad hangzatot ismerték (oktáv), később bekerülnek a zeneszerzésbe az ötödök (X—XII század), Palestrina korában felismerik a hármas hangzatot (XIII—XIV. század), Bach korában szóhoz jutnak a heted hangzatok, Wagner pedig eljut a módosított hangzatokhoz. A zene nagy művészeiben fejlődik, azok munkájában nyer kifejezést aszerint, hogy mit tart lényegesnek céljai érdekében. Egyik muzsikusknál pl. hangzatszíneken a hang-

¹ Szépirodalmi Lapok 1853. (21.-ik szám 324—327. old.)